

14. Горский Д. П. Обобщение и познание. / Горский Д. П. – М., 1985.
15. Маркс К. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М., 1955. – Т. 20. – 1961.
16. Колодій А. М. Принципи права України : монографія / Колодій А. М. – К., 1998.
17. Маркс К. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М., 1955. – Т. 4. – 1955.
18. Кант И. Сочинения : в 6-ти т. / под общ. ред. В. Ф. Асмуса, А. В. Гулыги, Т. И. Ойзермана. – М., 1964. – Т. 4, Ч. 1. – 1965.
19. Петрушенко В. Л. Принципы диалектики и проблема смысла в культуре / В. Л. Петрушенко // Проблемы философии. – 1988. – № 78. – С. 39-46.
20. Добровольская Т. Н. Принцип законности в деятельности следователя органов внутренних дел / Добровольская Т. Н., Рагинский М. Ю. – Волгоград, 1976.

Надійшла до редакції 09.04.2012

І.М. Єфіменко

ад'юнкт

(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 343.985

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ПРИ ОТРИМАННІ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО СТАНОВИТЬ ЗАХИЩЕНУ ЗАКОНОМ ТАЄМНИЦЮ

Досліджено актуальні проблеми вітчизняного законодавства, яке регулює нормативно-правові підстави взаємодії слідчих з оперативними підрозділами при отриманні інформації, що становить захищену законом таємницю.

Ключові слова: закон, інформація, взаємодія, таємниця, слідчі й оперативно-розшукові підрозділи.

Исследованы актуальные проблемы отечественного законодательства, регулирующего нормативно-правовые основания взаимодействия следователей с оперативными подразделениями при получении информации, защищенной законом.

Ключевые слова: закон, информация, взаимодействие, тайна, следственные и оперативно-розыскные подразделения.

The actual problems of ukrainian legislation which regulate the normative grounds of interaction of investigators with the operative subsections at the receiving of information which is the secrecy depended by law are researched.

Keywords: law, information, interaction, secrecy, investigation and operative searching subsections.

Постановка проблеми. Відповідно до статистичних даних МВС України за період з 2005 по 2011 рік число скоєних злочинів у державі поступово зростало. Так, наприклад, у 2005 р. МВС України було зареєстровано заяв, повідомлень про злочини, що вчинені або готуються, у кількості 2 369 132, з них було прийнято рішень у порядку ст. 97, ст. 430 Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК) 2 343569. У 2006-2011 рр. ситуація не поліпшилась. Лише за перший квартал 2011 р. органами внутрішніх справ було зареєстровано заяв, повідомлень про

злочини, що вчинені або готуються, у кількості 762 929, з них було прийнято рішень у порядку ст. 97, ст. 430 КПК 712 518. Зважаючи на таке стрімке ускладнення криміногенної ситуації в країні, слід зазначити, що цьому передують низка обставин, які стосуються багатьох сфер суспільних відносин. Виходячи з предмета нашого дослідження, особливої уваги потребує той факт, який стосується недосконалості, а у деяких випадках і відсутності необхідного законодавства, що регулювало б правовідносини між слідчими і оперативними підрозділами як ОВС України, так й інших правоохоронних органів.

Відповідно до ст. 2 КПК України завданнями кримінального судочинства є охорона прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, які беруть у ньому участь, а також швидке і повне розкриття злочинів, викриття винних та забезпечення правильного застосування закону з тим, щоб кожний, хто вчинив злочин, був притягнутий до відповідальності і жоден невинний не був покараний. Для успішного вирішення цих завдань неабияке значення має місце чітка та погоджена взаємодія всіх підрозділів правоохоронних органів, особливо коли це стосується органів досудового слідства й дізнання.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Мета. В юридичній літературі взаємодії органів слідства і дізнання приділено чимало уваги [9]. Досить часто ця проблема розглядалася у працях таких учених і фахівців, як О.В. Баулін [1], Ф.Ю. Бердичівський [3], А.П. Гуляєв [5], М.К. Гурський [6], І.М. Гуткін [7], А.Я. Дубинський [8], Л.М. Карнеєва [10], І.Ф. Крилов [11], О.М. Ларін [12], М.А. Погорецький [13], С.В. Слинько [14], В.І. Сліпченко [15], М.Є. Шумило [16] та ін.

Втім такі процесуальні особливості, які б стосувалися взаємодії слідчих і оперативних підрозділів при отриманні інформації, що становить захищену законом таємницю, висвітлені недостатньо. Особливо це питання набуває своєї актуальності в сьогоденних умовах розвитку інформаційних відносин у суспільстві. Таке становище в теорії сучасної вітчизняної юридичної науки та практичної діяльності правоохоронних органів вирішується неоднозначно. Тому зазначені обставини можуть суттєво знизити ефективність проведення слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, що потребує додаткового теоретичного опрацювання.

Виклад основного матеріалу. Процесуальні положення слідчого і органу дізнання, а також їх права, визначені у ст. 66, 103, 104, 114, 114-1, 118 КПК України, у своєму змісті спрямовані на обмін і отримання доказової та орієнтуючої інформації, яка має значення для повного, всебічного й об'єктивного дослідження всіх обставин справи [2, с. 89-96]. У зв'язку з цим взаємодія слідчого з органами дізнання завжди має інформативний характер.

Відповідно до ч. 3 ст. 1 Закону України «Про інформацію» від 13 січня 2011 р. інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному

вигляді. До матеріальних носіїв інформації Закон відносить «документ» – матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі (ч. 1 ст. 1 названого Закону).

За правовим режимом доступу інформація поділяється на відкриту та з обмеженим доступом (ч. 1 ст. 20 Закону «Про інформацію»). Відкритою вважається будь-яка інформація, крім інформації з обмеженим доступом. При цьому остання поділяється на конфіденційну, таємну та службову (ч. 1 ст. 21 Закону «Про інформацію»). Із зазначених видів інформації з обмеженим доступом Законом визначено поняття тільки конфіденційної – це інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень (ч. 2 ст. 21 Закону).

До конфіденційної інформації про фізичну особу належать: дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, адресу, а також дату і місце народження (ч. 2 ст. 11 Закону «Про інформацію»). У зв'язку з цим, відповідно до ст. 2 Закону, одним із принципів інформаційних відносин є захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя. На цьому наголошують і норми Основного Закону держави, а саме: ст. 32 охороняє особисте і сімейне життя людини від будь-якого втручання. Незважаючи на це, право на інформацію може бути обмежене державою відповідно до Закону уповноваженими на те органами і лише за таких обставин: 1) в інтересах національної безпеки; 2) економічного добробуту; 3) територіальної цілісності; 4) громадського порядку; 5) з метою запобігання заворушенням чи злочинам; 6) для охорони здоров'я населення; 7) для захисту репутації або прав інших людей; 8) для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно; 9) для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя (ст. 30-32 Конституції, ст. 6 Закону «Про інформацію»).

Окрім зазначених в Україні існують інші нормативно-правові акти, які регулюють суспільні відносини в інформаційній сфері, зокрема: закони «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 р., «Про захист персональних даних» від 01 червня 2010 р., «Про державну таємницю» від 24 січня 1994 р., «Про банки і банківську діяльність» від 07 грудня 2000 р., «Про інформаційні агентства» від 28 лютого 1995 р., «Про судову систему України» від 07 лютого 2002 р., «Про нотаріат» від 02 вересня 1993 р., «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 р., Цивільний кодекс від 16 січня 2003 р., Цивільно-процесуальний кодекс від 18 березня 2004 р., Кримінальний кодекс від 05 квітня 2001 р. та ін.

Виходячи з меж нашого дослідження, звернемо увагу на ті нормативно-правові акти України, які регулюють суспільні відносини між оперативними і слідчими підрозділами при отриманні інформації, яка становить захищену законом таємницю. Так, в юридичній літературі деякі науковці, зокрема В.В. Гевко, М.А. Погороцькій, В.І. Сліпченко, Л.І. Щербина, діяльність оперативних і слідчих підрозділів поділяють на непро-

цесуальну і процесуальну. З огляду на це інформацію, отриману в ході проведення такої діяльності, прийнято поділяти на непроцесуальну і процесуальну, яка відрізняється між собою способами отримання. Відповідно до цього, непроцесуальна інформація – це інформація, яка отримана уповноваженими на те органами за межами способів кримінально-процесуального законодавства [4, с. 11]. До такої інформації належить оперативно-розшукова інформація, яка одержуються оперативними підрозділами в результаті проведення оперативно-розшукової діяльності.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» непроцесуальна інформація отримується через: 1) опитування осіб; 2) проведення перевірок фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності; 3) ознайомлення з документами та даними, що характеризують діяльність підприємств, установ та організацій, виготовлення копій з таких документів, а з дозволу суду – витребування документів та даних, що характеризують діяльність підприємств, установ, організацій, а також спосіб життя окремих осіб, підозрюваних у підготовці або вчиненні злочину, джерела та розміри їх доходів; 4) відвідування жилих та інших приміщень за згодою їх власників або мешканців для з'ясування обставин вчиненого або такого, що готується, злочину, а також збирання відомостей про протиправну діяльність підозрюваних або осіб, щодо яких провадиться перевірка; 5) негласне виявлення та фіксування слідів тяжкого або особливо тяжкого злочину, документів та інших предметів, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину, чи одержання розвідувальної інформації, у тому числі проникненням оперативного працівника в приміщення, транспортні засоби та на земельні ділянки; 6) знімання інформації з каналів зв'язку та застосування інших технічних засобів щодо отримання інформації; 7) контролювання шляхом відбору за окремими ознаками телеграфно-поштового відправлення; 8) здійснення візуального спостереження у громадських місцях із застосуванням фото-, кіно- і відеозйомок, оптичних та радіоприладів, інших технічних засобів.

Процесуальна ж інформація – це відомості, отримані в результаті проведення слідчих дій відповідно до норм КПК України. До неї належить інформація, яка отримується за допомогою: показань свідків, потерпілих, підозрюваних, обвинувачених, експертів (ст. 65, 68, 73, 74, 143, 201 КПК); висновків експерта (ст. 65, 75 КПК); протоколів слідчих і судових дій (ст. 65, 82, 85 КПК); вилучення у підприємств, установ, організацій, посадових осіб і громадян документів, які можуть встановити необхідні у справі фактичні дані, а також їхнього огляду (ст. 65, 78, 83, 179, 184, 186, 187-1, 190 КПК).

Таким чином, можна зазначити, що способи отримання непроцесуальної інформації є значно ширшими, ніж при отриманні процесуальної інформації. Але для юридичного підтвердження у ролі доказів у кримінальному процесі непроцесуальна інформація повинна бути перевірена процесуальним шляхом. В іншому випадку непроцесуальна інформація

слугує орієнтиром отримання процесуальної інформації, тобто обслуговує кримінальний процес. У зв'язку з цим у кримінально-процесуальному законодавстві України визначено норми, які регулюють взаємодію слідчих з оперативними підрозділами (дізнання). Так, відповідно до ст. 114, 118 КПК України слідчий має право у розслідуваних ним справах давати органам дізнання доручення і вказівки щодо проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих дій, а також вимагати від органів дізнання допомоги при проведенні окремих слідчих дій. Такі доручення і вказівки для органу дізнання є обов'язковими для виконання. На цьому наголошує Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», де у ст. 7 зазначено, що одним з обов'язків оперативних підрозділів є виконання письмових доручень слідчого про проведення оперативно-розшукових заходів з метою швидкого й повного розкриття злочинів та викриття винних.

Особливої уваги потребує порівняння кримінального і кримінально-процесуального законодавства України. Слід зазначити, що нормами чинного Кримінального кодексу встановлено кримінальну відповідальність за: державну зраду у формі шпигунства (ст. 111); шпигунство (ст. 114); незаконне розголошення лікарської таємниці (ст. 145); розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) (ст. 168); умисне розголошення комерційної та банківської таємниці (ст. 232); розголошення державної таємниці (ст. 328 КК); втрату документів, що містять державну таємницю (ст. 329); розголошення даних досудового слідства або дізнання (ст. 387); розголошення відомостей військового характеру, що складають державну таємницю, або втрата документів або матеріалів, які містять такі відомості (ст. 422).

Відповідно, у КК України захищену законом інформацію можливо поділити на такі види: 1) державна таємниця; 2) військова таємниця; 3) службова таємниця; 4) лікарська таємниця; 5) таємниця досудового слідства; 6) таємниця особистого життя; 7) банківська таємниця; 8) комерційна таємниця. На відміну від кримінально-процесуального законодавства України, яке поділяє захищену законом інформацію на: 1) таємницю особистого життя (ст. 14-1 КПК); 2) банківську таємницю (ст. 14-1 КПК); 3) таємницю листування, телефонних розмов та телеграфних повідомлень (ст. 14-1 КПК); 4) державну таємницю (секретну інформацію) (ст. 178 КПК), кримінальне законодавство України значно розширює перелік інформації, охоронюваної законом. Така інформація у кримінальному праві України, як правило, належить до предмета злочину.

Висновки. Узагальнюючи, можна дійти висновку, що для ефективного виконання вищезазначених завдань кримінального судочинства правоохоронні органи та їх підрозділи мають тісно взаємодіяти між собою. Така взаємодія спрямована на отримання й обмін інформацією, яка більшою мірою належить до інформації з обмеженим доступом, незаконне отримання, розголошення чи передача якої тягнуть за собою кримінальну відповідальність.

Сьогодні у вітчизняній юридичній науці залишається неврегульованим ряд питань, які стосуються предмета нашого дослідження. Зокрема, у чинному КПК України досі відсутній інститут створення та припинення слідчо-оперативної групи, статус і завдання якої на даний момент не визначені, що впливає на ефективну співпрацю слідчих з оперативними підрозділами як усередині відомства, так і за межами останнього при виконанні, наприклад, спільних завдань підрозділами різних відомств. Потребує доповнення ч. 2 ст. 21 Закону України «Про інформацію» щодо понять і видів, які стосувалися б «таємної інформації» та «службової інформації». Залишається неврегульованим ознайомлення слідчого з інформацією, отриманою в ході оперативно-розшукової діяльності, а саме: форм, меж і обсягів надання слідчому непроцесуальної інформації, а також використання такої інформації як доказу у кримінальному процесі. Крім цього, кримінально-процесуальним законодавством залишається невизначеним повний перелік інформації, яка захищена законом і стосується кримінального судочинства. У зв'язку з цим КПК України потребує доповнення таких видів інформації, що становлять захищену законом таємницю, як: військова таємниця; службова таємниця; лікарська таємниця; таємниця досудового слідства; таємниця особистого життя; комерційна таємниця.

Сьогодні у Верховній Раді перебуває на вивченні й обговоренні низка законопроектів, зокрема закони «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про контррозвідувальну діяльність», у яких пропонується запровадити обов'язкове письмове повідомлення осіб, щодо яких здійснювалися оперативно-розшукові заходи, пов'язані з обмеженням їх конституційних прав; «Про доступ до інформації», в якому пропонується визначити межі та способи реалізації конституційного права на доступ до інформації, у тому числі до засекречених документів, якщо вони були закриті для загального доступу з порушенням законодавства; «Про органи внутрішніх справ»; «Про статус слідчого»; КПК України та інші.

Вирішення цих та інших питань сприятиме уникненню суперечностей, які виникають у вітчизняній юридичній науці та практичній діяльності правоохоронних органів, що значною мірою вплине на поліпшення взаємодії слідчих з оперативними підрозділами при отриманні інформації, що становить захищену законом таємницю, та ефективному вирішенню інших завдань кримінального судочинства.

Бібліографічні посилання

1. Баулін О. В., Карпов Н. С. Процесуальна самостійність і незалежність слідчого та їх правові гарантії : монографія / Баулін О. В., Карпов Н. С. – К., 2001.
2. Белкин Р. С. Курс советской криминалистики : пособие : в 2-х т. / Белкин Р. С. – М., 1978. – Т. 2.
3. Бердичевский Ф. Ю. Взаимодействие органов следствия и дознания как организационная система. Пути совершенствования / Бердичевский Ф. Ю. // Сов. гос. и право. – 1973. – № 12. – С. 106-110.
4. Бедняков Д. И. Непроцессуальная информация и расследование преступлений / Бедняков Д. И. – М., 1991.

5. Гуляев А. П. Следователь в уголовном процессе / Гуляев А. П. – М., 1981.
6. Гурский М. К. Соотношение дознания и предварительного следствия : лекции / Гурский М. К. – Львов, 1965.
7. Гуткин И. М. Органы дознания и предварительного следствия системы МВД и их взаимодействие / Гуткин И. М. – М., 1986.
8. Дубинский А. Я. Исполнение процессуальных решений следователя: правовые и организационные проблемы : монограф. / Дубинский А. Я. – К., 1984.
9. Ищенко А. В., Карпов Н. С. Научное обеспечение практики борьбы с преступностью : учебное пособ. / Ищенко А. В., Карпов Н. С. – К., 1997.
10. Карнеева Л. М. Правовые основы взаимодействия следователя с сотрудниками милиции / Карнеева Л. М. // Соц. законность. – 1981. – № 5. – С. 50-53.
11. Крылов И. Ф., Бастрыкин А. И. Розыск, дознание, следствие : учеб. пособ. / Крылов И. Ф., Бастрыкин А. И. – Ленинград, 1984.
12. Ларин А. М. Процессуальные вопросы соотношения следствия и оперативно-розыскной деятельности органов дознания / Ларин А. М. // Соц. законность. – 1964. – № 7 – С. 14-16.
13. Погорецький М. А. Межі доручень слідчого органу дізнання про проведення оперативно-розшукових заходів / Погорецький М. А. // Право України. – 2000. – № 9. – С. 47-48.
14. Слинько С. В. Сущность, формы и правовые основы взаимодействия следователя с органом дознания : дис. ... канд. юрид. наук / Слинько С. В. – Х., 1991.
15. Сліпченко В. І. Порівняльний аналіз нормативно-правового регулювання інформації з обмеженим доступом в Україні та деяких зарубіжних країнах / Сліпченко В. І. // Порівняльне правознавство: філософські, історико-теоретичні та галузеві аспекти : матеріали II Всеукраїнського круглого столу / Львівський держ. ун-т внутрішніх справ. – Львів, 2010. – С. 420-424.
16. Шумило М. Є. Наукові засади використання оперативно-розшукових матеріалів в доказуванні у кримінальних справах / Шумило М. Є. // Судова реформа в Україні: проблеми і перспективи : матеріали науково-практ. конф. 18-19 квітня 2002 р. – Х., 2002. – С. 188-191.

Надійшла до редакції 22.03.2012

М.М. Єфімов

викладач

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.985 : 343.343.3

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ ДІЙ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ ХУЛІГАНСТВА

Висвітлено деякі аспекти розслідування хуліганства. Розглянуто першочергові слідчі дії, а також діяльність слідчого під час їх проведення при розслідуванні хуліганства.

Ключові слова: хуліганство, тактичні операції, першочергові слідчі дії, слідчі дії.

Освещены некоторые аспекты расследования хулиганства. Рассмотрены первичные следственные действия, а также деятельность следователя во время их проведения при расследовании хулиганства.

Ключевые слова: хулиганство, тактические операции, первичные следственные действия, следственные действия.